

EGYHÁZFÓRUM

Keresztény közéleti-kulturális folyóirat

Hajléktalan-betlehemes
Magyar erkölcsi válság
Részvét nélküli gyerekek
Irányváltó intézkedések a Vatikánban

TARTALOM

EGYHÁZFÓRUM

ELŐSZÓ

Wildmann János:

Számunk elé

3

SÚLYPONT

Doris Weber:

Részvét nélküli gyerekek

4

Jakab Attila:

A magyar erkölcsi válság és ami mögötte van

9

Wildmann János:

„Ezeket az ügyeket nekünk sem szabad véka alá rejteni”. Beszélgetés Y-nal

14

PERSPEKTÍVA

Papp Ferenc:

Irányváltó intézkedések a Vatikánban?

16

LELKISÉG

Kamarás István:

Hajléktalan-betlehemes

19

IN MEMORIAM

Kamarás István:

Tomka Miklós (1941-2010)

24

KULTÚRA

Lénárt András:

Spanyol-magyar katolicizmus a filmvászonon

25

RECENZIÓK

27

Keresztény közéleti – kulturális folyóirat

Megjelenik évente hatszor

Egy szám ára: 420 Ft

2010. évi előfizetési díj: 2200 Ft

A folyóirat megrendelhető a kiadó címén.

Alapítók:

Paul M. Zulehner és Wildmann János

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány

1048 Budapest, Kordován tér 5. V/25.

Telefon: (1) 230 34 35

Adószám: 19667908 – 2 – 41

(Az szja 1 százalékának felajánlásához)

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

7635 Pécs, Súlyom dűlő 3.

Telefon: (72) 213-454

A szerkesztőbizottság tagjai:

Deák Dániel

Jakab Attila

attilajakab@netscape.net

Orosz Gábor Viktor

Szécsi József

Végvári Vazul ofm.

Wildmann János (főszerkesztő)

wildmann@t-online.hu

Bankszámla:

OTP Bank Rt. Budapest, József körút 33.

11708001-20523716

IBAN: HU31 1170 8001 2052 3716 0000 0000

Swift (BIC): OTPVHUHB

Lapterv, tördelés:

Szabó Zoltán

Nyomdai munkák:

Molnár Nyomda és Kiadó Kft.

Pécs, Légszeszgyár u. 28.

ISSN 1215–0630

*Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül
a szerkesztőség véleményét fejezi ki.*

*Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg,
és csak kérésre küldünk vissza.*

Címlap: A Szentcsalád

Képcím: Planetarium Hamburg, Sternenwissen,

Der Stern von Bethlehem

Szerzői jog: Evans & Sutherland

Copyright: Evans & Sutherland/Planetarium Hamburg

SPANYOL-MAGYAR KATOLICIZMUS

A FILMVÁSZNON

A 20. század folyamán önmagáról kialakított képe alapján Spanyolország úgy élhet az európai emberek fejében, mint az egyik legkatolikusabb nemzet. Nem járunk messze az igazságtól: bár a katolikus egyház és a köznapi politika között időnként heves viták robbannak ki, a katolikus lelkiség alkotja ma is a spanyol társadalom egzisztenciájának alapvetését.

A katolikus királyok korszakától (15. század utolsó harmada) lesz a katolicizmus a hispán világ lelki-szellemi fundamentuma. Nem véletlen, hogy Francisco Franco tábornok is rájuk hivatkozik majd, mikor nemzeti katolikus elnevezésű rezsimje védelmében múltbéli kapaszkodókat keres. És valóban: a harminchat éven keresztül fennálló Franco diktatúra (1939–1975) alappilléreit az egyház szellemi és a hadsereg katonai támogatása adja. A keresztény szellemiség, az erkölcs, Isten, a haza és a család hármasságának tisztelete, szeretete és becsülete a korabeli spanyol élet minden színterén megjelent, és az ország hatalmi berendezkedésének hátteréül szolgált.

Nem lehetett ez alól kivétel a filmművészet sem. Bár komédiák gyártásával igyekeztek a publikum figyelmét elterelni a mindennapok gondjairól, a hivatalos ideológia mégis előnyben részesítette azokat az alkotásokat, melyek a spanyol ember létének erkölcsi-szellemi alapjait helyezik előtérbe. A történelmi film és a vallási mondanivalóval átítatott mozgóképes munka tartozott ebbe a közegbe.

A 40-es években érkezik Spanyolországba Vajda László. Egy közepesen sikeres magyar filmcsokor megrendezése (pl. *Ember a híd alatt*, *A kölcsönkért kasszeta*, *Péntek Rézi*), valamint rövid olasz és német kitérő után telepedik le spanyol földön. A zsidó származású filmes a terjedő nácizmus-fasizmus elől menekül ide, ahol – bár Franco szintén a szélsőjobb oldali ideológia mentén alakította ki rendszerét – a zsidókat közel sem éri olyan mértékű atrocitás, mint Hitler és Mussolini birodalmában. Ladislao (ahogyan a spanyolok nevezik) gyorsan beilleszkedik, könnyen ráérez a hivatalos filmgyártás vonulatának ízére. Igyekszik elkerülni a nyíltan propagandisztikus célokat szolgáló darabokat, inkább csak megpróbál illeszkedni a legfőbb áramlatokhoz. Hamar kiderül: rendkívül jó érzékkel nyúl az olyan témákhoz, melyek az ember cselekedeteinek motivációit kutatják. Közkedvelt lesz: 1952-ben megkapja a katolikus Izabella Rend kitüntetését, 1954-ben pedig a spanyol állampolgárságot is. Ettől kezdve Vaj-

dát már nem mint Spanyolországban dolgozó magyar emigráns filmrendezőt tartják számon, hanem spanyol alkotóként tekintenek rá.

Karrierjének csúcspontjához érkezik el 1955-ben. Ekkor forgatja le azt a filmet, mellyel bekerül a spanyol filmművészeti kánonba, és amelynek köszönhetően Vajda manapság is megtalálható a minden idők legfontosabb spanyol filmrendezőit számba vevő tízes toplistákon.

Egy 1952-ben íródott könyvet alapul véve, valamint már a középkorban is ismert történetek és legendák vegyítésével született meg 1954-ben a *Marcelino, kenyér és bor* (*Marcelino pan y vino*). A film témája egyetemes érvényű, a megvalósítás pedig mesteri. Egy kasztíliai kolostorban élő szerzetesrend magához veszi a csecsemő korában magára hagyott Marcelinót. A papok nevelik fel, igyekeznek neki megválaszolni az élet legfontosabb kérdéseit, s közben akarva-akaratlanul asszisztálnak gyermeki csínytevéséhez is. A kisfiú azonban felcseperedve szeretne többet tudni származásáról, és legnagyobb vágya, hogy megismerje édesanyját. Az egyháziak tiltása ellenére fellopózik a padlásra, ahol megdöbbenésére egy Krisztus-szoborra talál, mely életre kel. Az Isten fia kapcsolatba lép Marcelinóval, ismétlődő beszélgetéseik során Jézus örökérvényű bölcsességekkel ajándékozza meg a fiút, ő pedig ezt azzal viszonzja, hogy kenyeret és bort visz neki titokban. A gyermek vágya, hogy halott édesanyjával találkozzon. Krisztus, hálából Marcelino jóságáért, teljesíti a kérést: magával viszi őt az édesanyjához, a Mennyek Országába. A szerzetesek ezzel akkor szembesülnek, mikor rátalálnak Marcelino élettelen testére a szobor mellett.

Az árva gyermek témája állandó jelenléttel bír a klasszikus irodalomban. Szülők nélkül önnön identitásának megkérdőjelezésére van kárhoytatva, a tradicionális társadalmi alapegységen (család) kívül rekedt, így valakinek vagy valaminek gondoskodnia kell arról, hogy ne gyarapítsa az elveszett lelkek sorát. Igazodva a korabeli spanyol felfogáshoz, természetesen lép a képbe az egyház. A katolikus eszményképhez és a spanyol politikai hatalom felfogásához is maradéktalanul igazodnak Vajda filmjének főbb üzenetei, melyek akár a film kulcsfogalmaiként is megfogalmazhatóak: gyermeki ártatlanság, a katolikus egyház kegye, isteni beavatkozás az ember életébe, az anyai szeretetre való sóvárgás. A kisfiú olyannyira megszállottja a szülőanya iránti állandó váagnak,

hogy már nem csak a saját szülőjével, de Krisztus világra hozójával is meg akar ismerkedni. A szobor életre kelésével Marcelino nem csak Krisztussal, de magával Istennel is kapcsolatba kerül, hiszen isteni csodaként értelmezhető, hogy a keresztre feszített szobor kommunikálni kezd egy halandóval, valamint magával viszi lelkét a Túlvilágra. A „szobor” és a gyermek viszonya előbb barátivá, majd családiassá válik, Krisztusban Marcelino egy számára addig ismeretlen apafigurára lelhet.

Krisztus alakja a mindenkori Megváltó-felfogást tükrözi. A film során az életre kelt szobornak mindig csak a kezét látjuk; teste és arca nem jelenik meg előttünk, kizárólag Marcelino pillanthatja meg őt teljes valójában. Nincs is rá szükség, hogy lássuk őt egész alakban, hiszen a keresztény tanítások szellemiségében élő spanyolok jól tudják: Krisztus mindenhol és mindenkiben jelen van. Vajda – kiváló művészi és esztétikai érzékéről téve tanúbizonyságot – nem vállalkozik arra, hogy egy színész fizikai valóját társítsa Jézus alakjához.

A film befejezése utat enged számos értelmezésnek. Egy gyermek halála alapvetően tragikus: még alig élt, és máris maga után hagyja a földi létet. Ugyanakkor mindez isteni beavatkozás során valósul meg: Marcelino akarja, hogy Krisztus magával vigye „oda fel”, hogy végre találkozhasson teremtőivel. A többes szám lényeges: vágyik arra, hogy az őt közvetlenül világra hozó személylyel végre kapcsolatba léphessen (anya), valamint arra is, hogy mindenkinek teremtőjével (Isten) is találkozhasson. Krisztus tehát, bár megfosztja Marcelinót a Földhöz kötődő testi valójától, mégis keresztényi cselekedetet hajt végre, mikor magához veszi lelkét, és Isten országába vezeti át. A gyermek holtteste láttán a szerzetesek érzései is meghasonlanak: pusztító szomorúság lesz rajtuk úrrá a halott kisfiú láttán, ugyanakkor tudják, hogy egy isteni csodának lettek részesei, Marcelino jó helyre, talán még jobb helyre is került (egyek kritikuskok a Franco-korszak enyhe kritikáját is látják ebben: jobb a túlvilágon élni, mint a diktatúrában). Mindent egybevetve tehát Marcelino halála nem kap egyértelműen tragikus színezetet, nem büntetés és halál, hanem megváltás. Anya és gyermek újraegyesülése, mindez Krisztus segítségével.

Ahogy maga az alaptörténet (egy Krisztus-szobor öntudatra ébredése) is már ismert volt a korabeli Spanyolországban, úgy a cselekmény másik fő alkotóeleme (gyermekhalál) is gyakran visszatérő komponense a korabeli spanyol egyházi és vallási műveknek. A tanítások szerint egy ártatlan kisgyerek számára az Úrral történő

találkozás a legnagyobb tisztességgel ér fel, hiszen Isten kiválasztotta őt arra, hogy kegyébe fogadja.

A film minden egyes jelenete tartogat valami fontosat mind a filmtörténész, mind a vallási szimbólumokban járatos személyek számára. Számos, a keresztény evangéliumokból származó tanítás ágyazódik be a cselekménybe, de Vajda nem hangsúlyozza túl ezek jelenlétét. Bár az egész filmet áthatja a katolicizmus mélysége, a néző nem érzi úgy, hogy ráerőltetik a vallás mindenhatóságát.

A hivatalos spanyol filmpolitika kebelére ölelte Vajda munkáját, a Spanyol Katolikus Egyház pedig ma is az egyik legfontosabb, legtökéletesebb filmként tartja számon.

Vajda László – zsidó-katolikus spanyol

A *Marcelino...* után Vajda még több ízben is együttműködött a film főszereplőjével, az ifjú Pablito Calvóval, és ezzel felélesztették a régi spanyol hagyományt: a gyermekek főszereplésével készült mozi mindig is elbűvölte a közönséget. A továbbiakban a rendező már nem alkotott ehhez hasonló jelentőségű munkát, de mindvégig megmaradt egy megbízható, munkáját tisztességgel elvégző, elsősorban a nézők kegyét kereső filmesnek.

A *Marcelino, kenyér és bor* igazi világsikert hozott, a külföldi kritika is piedesztálra emelte, Vajda pedig nemzetközi viszonylatban is elismert lett. A korszak egyik legkiemelkedőbb spanyol filmalkotását hozta létre, és hozzájárult

ahhoz, hogy a spanyol művészet megítélését ne árnyékolja be minden esetben a fennálló politikai rezsimről alkotott vélemény. Utólag visszatekintve ez nem meglepő: a cselekménynek csak helyenként túlcsoorduló szentimentalizmusa, valamint a mennyei és földi lét közötti kapcsolat ilyen természetű bemutatása szavatolta, hogy a film könnyen átlépesse a földrajzi és időbeli határokat. Marcelino azóta is visszatérő figura. A 90-es években olasz feldolgozás is készült, majd egy 2000-ben forgatott 26 részes spanyol-francia-japán koprodukciós rajzfilmsorozatnak is alapjául szolgált, mely a magyar tematikus gyermekcsatornákon is nagy népszerűségnek örvendett.

Vajda László (Ladislao Vajda) neve Magyarországon érdemtelenül a feledés homályába vészett, kizárólag a szakemberek számára lehet ismerős a személye. Ezért sem olyan feltűnő itthon, ha nem a magyar, hanem a spanyol művészvilág tartja őt számon nemzete legkiemelkedőbb alkotói között.

LÉNÁRT ANDRÁS¹

¹ A szerző a Szegedi Tudományegyetem oktatója.